

ДИНАМІКА ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Т. Островерх

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, просп. Свободи, 18*

У статті розглянуто структуру витрат виробництва та її зміни в останні роки, здійснено порівняльний аналіз збору та зведення статистичних даних про витрати у деяких країнах світу.

Ключові слова: операційні витрати, структура операційних витрат, операційні витрати на одиницю реалізованої продукції, рентабельність операційної діяльності.

Постановка проблеми. У динаміці витрат виробництва в умовах відновлення зростання вітчизняної економіки (з 2000 до осені 2008 року) можна виявити низку негативних тенденцій. Прояви цих тенденцій посилюлись у зв'язку з розгортанням фінансово-економічної кризи. Отож, потрібні системні дослідження причин, що їх генерують та розроблення і втілення в життя відповідних механізмів їх подолання. Це зумовлює актуальність визначення особливостей макроекономічної динаміки витрат виробництва в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що цій проблемі присвячена значна кількість наукових праць українських учених: О.Воронін [1], Я.Онищук [2], А.Ревенко [3]. Проте більшість із них акцентує увагу на дослідженні причин негативних тенденцій у динаміці витрат виробництва на мікрорівні, тобто на рівні окремих підприємств та галузей.

Метою статті є застосування деяких макроекономічних інструментів з для оцінки обсягу, структури та динаміки витрат виробництва в умовах відновлення зростання вітчизняної економіки.

Структура витрат виробництва та їхня динаміка істотно впливають на прибутковість вітчизняних фірм, а відтак і на ефективність функціонування національної економіки як єдиного цілого. Важливими макроекономічними інструментами аналізу обсягів, динаміки та структури витрат є показники операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) та операційних витрат на одиницю реалізованої продукції за видами економічної діяльності у розрізі усієї господарки України. Інформацію про цей показник містить таблиця 1. Як бачимо у 2008 році у структурі цього показника переважали дві статті витрат – вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткового оброблення (52,9%) і матеріальні витрати (27,6%).

До 2004 року вітчизняна статистика подавала дещо іншу структуру витрат, про що свідчать дані таблиці 1. Як видно з цієї таблиці, у структурі витрат на

виробництво до 2004 року була відсутня вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу і реалізованих без додаткового оброблення. Саме цим можна пояснити значні відмінності між частками, скажімо, тих же матеріальних витрат, які відображено у таблиці 1 до 2003 року та в наступні роки.

Так, виокремлення у структурі витрат цього нового складника спричинило зниження частки матеріальних витрат більш ніж у двічі, а саме, з 57,3% у 2003 році до 25,3% у 2004 році. Звичайно, що таке стрімке зниження частки матеріальних витрат пояснюється власне зміною, що відбулась у методології збору даних про витрати на підприємствах. Водночас, якщо аналізувати динаміку матеріальних витрат з 2000 по 2003 рік, то в цей період простежувалось незначне зростання їхньої частки у загальній структурі витрат. У наступні п'ять років ця частка залишалась практично незмінною і в 2008 році вона становила 27,6%. У 2008 році найбільшою частка матеріальних витрат була у будівництві (75,2%) та промисловості (65,8%). Рівень матеріалозатратності з 2002 по 2008 роки у промисловості практично не змінився, тоді як у будівництві він значно зріс (з 55,0% у 2002 році до 75,2% у 2008 році).

Цікавим для аналізу є наступний елемент у структурі операційних витрат з реалізованої продукції, а саме «Вартість товарів і послуг придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки». Якщо проаналізувати динаміку цього складника витрат, то видно, що з моменту його запровадження в національну статистику його частка у структурі операційних витрат істотно зменшилась – з 58,5% у 2004 році до 52,9% у 2008 році. І попри динаміку цього показника до зменшення ця частка є значною.

Ці витрати в основному формуються в таких галузях, як торгівля та операції з нерухомим майном. Так, у 2008 році в операційних витратах з реалізованої продукції у торгівлі частка вартості товарів і послуг придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки становила 91,0%, (у операціях з нерухомим майном – 33,4%). Це, на нашу думку, є ще одним свідченням того відомого факту, що сьогодні в Україні не вигідно займатися виробництвом продукції, а набагато вигідніше займатися її перепродажем. Серед причин такого стану речей варто назвати значну бюрократизацією економіки України, високий рівень корупції, недосконале податкове законодавство. Ці та багато інших чинників зумовлюють те, що такий економічний ресурс, як підприємницький хист, використовується неефективно, з точки зору економіки в цілому, оскільки замість того щоб створювати новий продукт підприємці надають перевагу простішому способу отримання прибутку – торгівлі.

Наступним елементом операційних витрат з реалізованої продукції є амортизація. Цей складник також зазнав значних змін після 2004 року. У 2003 році частка амортизації у цих витратах становила 6,6%, а вже у наступному 2004 році вона зменшилась більш ніж у 2,5 рази і в наступні п'ять років перебувала на рівні 2,5%, про що свідчать дані таблиці 1. Як відомо амортизаційні відрахування спрямовуються підприємствами на відновлення основних фондів. Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» встановлено різні норми амортизації для чотирьох різних груп основних фондів. Підприємства України мають право самі обирати норму амортизації своїх основних фондів. Але ефективність використання амортизаційних коштів в цілому по економіці України піддається сумнівам.

Таблиця 4

Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) та операційні витрати на описано реалізовану продукції за видами економічної діяльності

Рік	Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)		матеріальні витрати		вартість товари та послуг, придбані для перепродажу та реалізації: без податкової обробки		амортизації		витрати на оплату праці		випадковими на соціальні заощадження		інші операційні витрати		Операційні витрати на описано реалізовану продукції, коп.грн.
	мил. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		
	досяга, %		досяга, %		досяга, %		досяга, %		досяга, %		досяга, %		досяга, %		
2000	-	100	-	53,8	-	-	-	6,5	-	11,0	-	3,4	-	25,3	98,2
2001	-	100	-	53,9	-	-	-	7,1	-	12,8	-	4,0	-	20,2	95,4
2002	-	100	-	54,9	-	-	-	7,1	-	13,8	-	4,5	-	19,7	94,2
2003	-	100	-	57,3	-	-	-	6,6	-	13,1	-	4,2	-	18,8	91,8
2004	-	100	-	23,3	-	58,5	-	2,3	-	4,9	-	1,7	-	7,3	95,1
2005	-	100	-	26,8	-	54,4	-	2,5	-	5,9	-	2,1	-	8,3	95,8
2006	1837530,7	100	463336,2	25,2	1035251,0	56,3	45045,2	2,5	107223,1	5,8	37524,0	2,1	148851,2	8,1	96,8
2007	2312792,6	100	614412,3	26,6	1238420,9	54,4	57923,0	2,5	137507,3	6,0	49363,5	2,1	194965,6	8,4	95,8
2008	2917389,5	100	790308,4	27,6	1543492,6	52,9	72780,3	2,5	175915,1	6,0	62797,5	2,2	272095,6	9,3	98,8
2002	-	100	-	60,7	-	-	-	6,3	-	16,8	-	1,2	-	15,0	103,1
2003	-	100	-	61,4	-	-	-	6,2	-	16,8	-	1,3	-	14,3	103,8
2004	-	100	-	60,1	-	0,3	-	5,8	-	18,1	-	1,6	-	14,1	98,0
2005	-	100	-	58,9	-	0,2	-	5,8	-	19,1	-	3,1	-	12,9	97,5
2006	30455,1	100	18246,5	59,9	19,7	0,1	1813,5	5,9	5725,0	18,8	944,2	3,1	3706,2	12,2	97,6
2007	36089,5	100	21374,9	59,2	0,9	0,0	2266,3	6,3	6515,0	18,1	1368,8	3,8	4563,6	12,6	92,3
2008	49519,8	100	29194,6	58,9	0,7	0,0	2855,7	5,8	8293,8	16,7	2009,8	4,1	7165,2	14,5	95,5
2002	-	100	-	69,2	-	-	-	5,9	-	11,1	-	4,0	-	9,8	96,4
2003	-	100	-	71,7	-	-	-	5,1	-	10,1	-	3,6	-	9,5	96,6
2004	-	100	-	68,1	-	9,3	-	3,7	-	8,2	-	3,1	-	7,6	93,5
2005	-	100	-	66,8	-	9,3	-	3,6	-	9,1	-	3,6	-	7,6	93,4
2006	520474,8	100	338741,5	65,1	56183,0	10,8	18793,3	3,6	48830,8	9,4	18486,8	3,5	39419,4	7,6	94,3
2007	671923,8	100	440634,3	65,6	73154,2	10,9	24347,1	3,6	61361,4	9,1	23481,9	3,5	48944,9	7,3	93,7
2008	860512,7	100	566236,4	65,8	91156,0	10,6	29148,0	3,4	77395,5	9,0	29509,7	3,4	67067,1	7,8	93,9
2002	-	100	-	55,0	-	-	-	3,8	-	17,6	-	6,0	-	17,6	103,2
2003	-	100	-	56,4	-	-	-	3,5	-	17,0	-	5,6	-	17,5	99,2
2004	-	100	-	73,8	-	0,4	-	1,8	-	10,3	-	3,8	-	9,9	97,8
2005	-	100	-	71,0	-	1,1	-	2,0	-	11,5	-	4,3	-	10,1	99,1
2006	70930,8	100	52124,4	73,5	141,6	0,2	1365,1	1,9	7616,9	10,8	2776,3	3,9	6906,5	9,7	98,6
2007	105293,8	100	79341,8	75,3	111,2	0,0	1931,3	1,8	9958,2	9,5	3675,4	3,5	10375,9	9,9	98,2
2008	125888,5	100	94712,4	75,2	28,5	0,0	2548,8	2,0	11436,3	9,1	4202,5	3,4	12960,0	10,3	98,1
2002	-	100	-	10,7	-	-	-	4,8	-	14,4	-	4,9	-	65,2	80,0
2003	-	100	-	9,5	-	-	-	4,9	-	14,7	-	5,0	-	65,9	65,2
2004	-	100	-	0,6	-	94,3	-	0,3	-	0,9	-	0,3	-	3,6	96,8
2005	-	100	-	0,8	-	92,7	-	0,4	-	1,2	-	0,4	-	4,5	97,6
2006	923967,0	100	7555,9	0,8	856092,1	92,7	3939,8	0,4	12264,8	1,3	4228,7	0,5	39885,7	4,3	98,2
2007	1145973,0	100	11469,7	1,0	1050002,5	91,6	5146,6	0,4	16808,3	1,5	6402,3	0,6	56143,6	4,9	97,9
2008	1401104,5	100	14576,6	1,0	1274568,9	91,0	6508,4	0,5	22337,9	1,6	7678,2	0,5	75494,5	5,4	98,5
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку															

У тому числі за видами економічної діяльності

	2002	-	100	-	48,5	-	-	-	-	7,9	-	18,8	-	5,7	19,1	98,0
	2003	-	100	-	49,1	-	-	-	-	7,3	-	18,2	-	5,5	19,9	102,2
	2004	-	100	-	47,3	-	-	-	-	6,7	-	17,1	-	5,8	17,2	107,9
	2005	-	100	-	45,6	-	-	5,9	-	7,1	-	18,5	-	6,5	17,4	107,4
Діяльність готелів та ресторанів	2006	6907,9	100	3051,1	44,2	295,5	4,3	4,9	461,9	6,7	1344,0	19,4	456,8	6,6	1298,6	188,0
	2007	9010,7	100	3705,9	41,1	575,1	6,4	583,6	6,5	1742,4	19,3	598,9	6,7	1804,8	20,0	106,4
	2008	11915,9	100	4830,5	40,5	943,3	7,9	681,6	5,7	2235,6	18,8	780,0	6,6	2445,1	20,5	106,6
	2002	-	100	-	32,6	-	-	-	-	11,6	-	19,7	-	7,0	29,1	86,8
	2003	-	100	-	32,6	-	-	-	-	11,4	-	20,1	-	6,9	29,0	76,7
	2004	-	100	-	29,9	-	-	8,6	-	10,0	-	17,0	-	6,2	28,3	85,6
	2005	-	100	-	30,6	-	-	10,3	-	9,8	-	17,4	-	6,4	25,5	86,4
Діяльність транспорту та зв'язу	2006	93285,2	100	27335,6	29,3	11037,9	11,9	9438,7	10,1	16447,1	17,6	3875,1	6,3	23130,8	24,8	87,4
	2007	117925,7	100	34702,7	29,4	15416,6	13,1	11819,3	10,0	20902,9	17,7	7515,7	6,4	27588,5	23,4	88,5
	2008	157331,6	100	46228,5	29,3	19432,8	12,4	16616,7	10,5	27329,7	17,5	9921,3	6,3	37782,6	24,0	92,8
	2002	-	100	-	21,7	-	-	-	-	15,8	-	16,8	-	4,8	40,9	93,6
	2003	-	100	-	21,4	-	-	-	-	19,0	-	18,8	-	5,1	35,7	119,9
	2004	-	100	-	12,3	-	-	49,0	-	7,7	-	8,7	-	2,9	19,4	104,5
	2005	-	100	-	12,6	-	-	43,9	-	8,2	-	9,6	-	3,3	22,4	105,3
	2006	78020,2	100	12521,6	16,0	21248,6	27,2	7631,5	9,8	9965,8	12,8	3176,7	4,1	23476,0	30,1	108,9
	2007	91308,1	100	17976,4	19,7	16191,7	17,7	9601,0	10,5	13361,3	14,9	4397,4	4,8	29380,3	32,4	94,0
	2008	161647,3	100	26810,7	16,6	53995,5	33,4	11189,9	6,9	17453,6	10,8	5735,4	3,6	46462,2	28,7	101,1
	2002	-	100	-	19,8	-	-	-	-	6,5	-	39,7	-	11,7	22,3	103,5
	2003	-	100	-	18,1	-	-	-	-	6,6	-	38,0	-	10,9	26,4	100,7
	2004	-	100	-	15,4	-	-	0,9	-	6,2	-	40,6	-	13,8	23,1	99,5
	2005	-	100	-	13,8	-	-	0,5	-	6,3	-	42,2	-	14,8	22,4	100,6
	2006	1141,0	100	171,0	15,0	12,5	1,1	65,9	5,8	450,8	39,5	144,4	12,6	296,4	26,0	107,3
	2007	1338,4	100	223,9	16,7	0,0	0,0	82,5	6,2	527,1	39,4	184,5	13,8	320,4	23,9	104,0
	2008	1670,9	100	253,5	15,2	0,0	0,0	87,8	5,3	630,8	37,7	223,4	13,4	475,4	28,4	109,2
	2002	-	100	-	42,7	-	-	-	-	9,7	-	21,3	-	6,8	19,5	109,5
	2003	-	100	-	42,4	-	-	-	-	9,8	-	21,6	-	6,9	19,3	109,0
	2004	-	100	-	37,6	-	-	3,6	-	9,6	-	22,0	-	7,8	19,4	110,7
	2005	-	100	-	37,6	-	-	1,4	-	9,4	-	24,7	-	9,0	17,9	110,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2006	3148,2	100	1199,1	38,1	25,8	0,8	280,6	8,9	824,6	26,2	288,2	9,2	529,9	16,8	108,0
	2007	3986,8	100	1470,0	36,9	1,0	0,0	347,7	8,7	1061,8	26,6	374,2	9,4	732,1	18,4	105,3
	2008	5425,0	100	2054,8	37,9	5,7	0,1	431,3	8,0	1395,6	25,7	488,9	9,0	1048,7	19,3	108,1
	2002	-	100	-	25,1	-	-	-	-	10,4	-	21,0	-	6,3	37,2	110,2
	2003	-	100	-	24,5	-	-	-	-	9,8	-	21,5	-	6,0	38,2	101,9
	2004	-	100	-	22,9	-	-	3,3	-	9,2	-	22,1	-	6,9	35,6	104,3
	2005	-	100	-	19,1	-	-	1,8	-	9,9	-	22,8	-	7,3	38,1	109,9
	2006	10679,0	100	1825,2	17,1	221,3	2,1	961,0	9,0	2384,1	22,3	741,8	6,9	4545,6	42,6	104,6
	2007	14497,6	100	2286,7	15,8	172,4	1,2	1417,0	9,8	3166,9	21,8	1002,3	6,9	6452,3	44,5	105,3
	2008	18267,5	100	2937,3	16,1	146,8	0,8	2181,0	11,9	4138,1	22,7	1316,0	7,2	7548,3	41,3	107,0

Складено на основі даних статистичних щорічників України за 2002 – 2008 роки

Таблиця 1

Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) та операційні витрати на одиницю реалізованої продукції за видами економічної діяльності

	Рік	Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)		У тому числі за складовими											Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції, коп./грн.	
				матеріальні витрати		вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки		амортизація		витрати на оплату праці		відрахування на соціальні заходи		інші операційні витрати		
				млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.		питома вага, %
Усього	2000	-	100	-	53,8	-	-	-	6,5	-	11,0	-	3,4	-	25,3	98,2
	2001	-	100	-	55,9	-	-	-	7,1	-	12,8	-	4,0	-	20,2	95,4
	2002	-	100	-	54,9	-	-	-	7,1	-	13,8	-	4,5	-	19,7	94,2
	2003	-	100	-	57,3	-	-	-	6,6	-	13,1	-	4,2	-	18,8	91,8
	2004	-	100	-	25,3	-	58,5	-	2,3	-	4,9	-	1,7	-	7,3	95,1
	2005	-	100	-	26,8	-	54,4	-	2,5	-	5,9	-	2,1	-	8,3	95,8
	2006	1837530,7	100	463536,2	25,2	1035251,0	56,3	45045,2	2,5	107223,1	5,8	37524,0	2,1	148951,2	8,1	96,8
	2007	2312792,6	100	614412,3	26,6	1258420,9	54,4	57923,0	2,5	137507,3	6,0	49563,5	2,1	194965,6	8,4	95,8
	2008	2917389,5	100	790308,4	27,6	1543492,6	52,9	72780,3	2,5	175915,1	6,0	62797,5	2,2	272095,6	9,3	98,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2002	-	100	-	60,7	-	-	-	6,3	-	16,8	-	1,2	-	15,0	103,1
	2003	-	100	-	61,4	-	-	-	6,2	-	16,8	-	1,3	-	14,3	103,8
	2004	-	100	-	60,1	-	0,3	-	5,8	-	18,1	-	1,6	-	14,1	98,0
	2005	-	100	-	58,9	-	0,2	-	5,8	-	19,1	-	3,1	-	12,9	97,5
	2006	30455,1	100	18246,5	59,9	19,7	0,1	1813,5	5,9	5725,0	18,8	944,2	3,1	3706,2	12,2	97,6
	2007	36089,5	100	21374,9	59,2	0,9	0,0	2266,3	6,3	6515,0	18,1	1368,8	3,8	4563,6	12,6	92,3
	2008	49519,8	100	29194,6	58,9	0,7	0,0	2855,7	5,8	8293,8	16,7	2009,8	4,1	7165,2	14,5	95,5
Промисловість	2002	-	100	-	69,2	-	-	-	5,9	-	11,1	-	4,0	-	9,8	96,4
	2003	-	100	-	71,7	-	-	-	5,1	-	10,1	-	3,6	-	9,5	96,6
	2004	-	100	-	68,1	-	9,3	-	3,7	-	8,2	-	3,1	-	7,6	93,5
	2005	-	100	-	66,8	-	9,3	-	3,6	-	9,1	-	3,6	-	7,6	93,4
	2006	520474,8	100	338741,5	65,1	56183,0	10,8	18793,3	3,6	48850,8	9,4	18486,8	3,5	39419,4	7,6	94,3
	2007	671923,8	100	440634,3	65,6	73154,2	10,9	24347,1	3,6	61361,4	9,1	23481,9	3,5	48944,9	7,3	93,7
	2008	860512,7	100	566236,4	65,8	91156,0	10,6	29148,0	3,4	77395,5	9,0	29509,7	3,4	67067,1	7,8	93,9
Будівництво	2002	-	100	-	55,0	-	-	-	3,8	-	17,6	-	6,0	-	17,6	103,2
	2003	-	100	-	56,4	-	-	-	3,5	-	17,0	-	5,6	-	17,5	99,2
	2004	-	100	-	73,8	-	0,4	-	1,8	-	10,3	-	3,8	-	9,9	97,8
	2005	-	100	-	71,0	-	1,1	-	2,0	-	11,5	-	4,3	-	10,1	99,1
	2006	70930,8	100	52124,4	73,5	141,6	0,2	1365,1	1,9	7616,9	10,8	2776,3	3,9	6906,5	9,7	98,6
	2007	105293,8	100	79341,8	75,3	11,2	0,0	1931,3	1,8	9958,2	9,5	3675,4	3,5	10375,9	9,9	98,2
	2008	125888,5	100	94712,4	75,2	28,5	0,0	2548,8	2,0	11436,3	9,1	4202,5	3,4	12960,0	10,3	98,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2002	-	100	-	10,7	-	-	-	4,8	-	14,4	-	4,9	-	65,2	80,0
	2003	-	100	-	9,5	-	-	-	4,9	-	14,7	-	5,0	-	65,9	65,2
	2004	-	100	-	0,6	-	94,3	-	0,3	-	0,9	-	0,3	-	3,6	96,8
	2005	-	100	-	0,8	-	92,7	-	0,4	-	1,2	-	0,4	-	4,5	97,6
	2006	923967,0	100	7555,9	0,8	856092,1	92,7	3939,8	0,4	12264,8	1,3	4228,7	0,5	39885,7	4,3	98,2
	2007	1145973,0	100	11469,7	1,0	1050002,5	91,6	5146,6	0,4	16808,3	1,5	6402,3	0,6	56143,6	4,9	97,9
	2008	1401104,5	100	14576,6	1,0	1274568,9	91,0	6508,4	0,5	22337,9	1,6	7678,2	0,5	75434,5	5,4	98,5

Діяльність готелів та ресторанів	2002	-	100	-	48,5	-	-	-	7,9	-	18,8	-	5,7	-	19,1	98,0
	2003	-	100	-	49,1	-	-	-	7,3	-	18,2	-	5,5	-	19,9	102,2
	2004	-	100	-	47,3	-	5,9	-	6,7	-	17,1	-	5,8	-	17,2	107,9
	2005	-	100	-	45,6	-	4,9	-	7,1	-	18,5	-	6,5	-	17,4	107,4
	2006	6907,9	100	3051,1	44,2	295,5	4,3	461,9	6,7	1344,0	19,4	456,8	6,6	1298,6	18,8	106,4
	2007	9010,7	100	3705,9	41,1	575,1	6,4	583,6	6,5	1742,4	19,3	598,9	6,7	1804,8	20,0	105,1
	2008	11915,9	100	4830,3	40,5	943,3	7,9	681,6	5,7	2235,6	18,8	780,0	6,6	2445,1	20,5	106,6
	Діяльність транспорту та зв'язку	2002	-	100	-	32,6	-	-	-	11,6	-	19,7	-	7,0	-	29,1
2003		-	100	-	32,6	-	-	-	11,4	-	20,1	-	6,9	-	29,0	76,7
2004		-	100	-	29,9	-	8,6	-	10,0	-	17,0	-	6,2	-	28,3	85,6
2005		-	100	-	30,6	-	10,3	-	9,8	-	17,4	-	6,4	-	25,5	86,4
2006		93285,2	100	27335,6	29,3	11057,9	11,9	9438,7	10,1	16447,1	17,6	5875,1	6,3	23130,8	24,8	87,4
2007		117925,7	100	34702,7	29,4	15416,6	13,1	11819,3	10,0	20902,9	17,7	7515,7	6,4	27568,5	23,4	88,5
2008		157531,6	100	46228,5	29,3	19452,8	12,4	16616,7	10,5	27529,7	17,5	9921,3	6,3	37782,6	24,0	92,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям		2002	-	100	-	21,7	-	-	-	15,8	-	16,8	-	4,8	-	40,9
	2003	-	100	-	21,4	-	-	-	19,0	-	18,8	-	5,1	-	35,7	119,9
	2004	-	100	-	12,3	-	49,0	-	7,7	-	8,7	-	2,9	-	19,4	104,5
	2005	-	100	-	12,6	-	43,9	-	8,2	-	9,6	-	3,3	-	22,4	105,3
	2006	78020,2	100	12521,6	16,0	21248,6	27,2	7631,5	9,8	9965,8	12,8	3176,7	4,1	23476,0	30,1	108,9
	2007	91308,1	100	17976,4	19,7	16191,7	17,7	9601,0	10,5	13561,3	14,9	4397,4	4,8	29580,3	32,4	94,0
	2008	161647,3	100	26810,7	16,6	53995,5	33,4	11189,9	6,9	17453,6	10,8	5735,4	3,6	46462,2	28,7	101,1
	Освіта	2002	-	100	-	19,8	-	-	-	6,5	-	39,7	-	11,7	-	22,3
2003		-	100	-	18,1	-	-	-	6,6	-	38,0	-	10,9	-	26,4	100,7
2004		-	100	-	15,4	-	0,9	-	6,2	-	40,6	-	13,8	-	23,1	99,5
2005		-	100	-	13,8	-	0,5	-	6,3	-	42,2	-	14,8	-	22,4	100,6
2006		1141,0	100	171,0	15,0	12,5	1,1	65,9	5,8	450,8	39,5	144,4	12,6	296,4	26,0	107,3
2007		1338,4	100	223,9	16,7	0,0	0,0	82,5	6,2	527,1	39,4	184,5	13,8	320,4	23,9	104,0
2008		1670,9	100	253,5	15,2	0,0	0,0	87,8	5,3	630,8	37,7	223,4	13,4	475,4	28,4	109,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		2002	-	100	-	42,7	-	-	-	9,7	-	21,3	-	6,8	-	19,5
	2003	-	100	-	42,4	-	-	-	9,8	-	21,6	-	6,9	-	19,3	109,0
	2004	-	100	-	37,6	-	3,6	-	9,6	-	22,0	-	7,8	-	19,4	110,7
	2005	-	100	-	37,6	-	1,4	-	9,4	-	24,7	-	9,0	-	17,9	110,6
	2006	3148,2	100	1199,1	38,1	25,8	0,8	280,6	8,9	824,6	26,2	288,2	9,2	529,9	16,8	108,0
	2007	3986,8	100	1470,0	36,9	1,0	0,0	347,7	8,7	1061,8	26,6	374,2	9,4	732,1	18,4	105,3
	2008	5425,0	100	2054,8	37,9	5,7	0,1	431,3	8,0	1395,6	25,7	488,9	9,0	1048,7	19,3	108,1
	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2002	-	100	-	25,1	-	-	-	10,4	-	21,0	-	6,3	-	37,2
2003		-	100	-	24,5	-	-	-	9,8	-	21,5	-	6,0	-	38,2	101,9
2004		-	100	-	22,9	-	3,3	-	9,2	-	22,1	-	6,9	-	35,6	104,3
2005		-	100	-	19,1	-	1,8	-	9,9	-	22,8	-	7,3	-	39,1	109,9
2006		10679,0	100	1825,2	17,1	221,3	2,1	961,0	9,0	2384,1	22,3	741,8	6,9	4545,6	42,6	104,6
2007		14497,6	100	2286,7	15,8	172,4	1,2	1417,0	9,8	3166,9	21,8	1002,3	6,9	6452,3	44,5	105,3
2008		18267,5	100	2937,3	16,1	146,8	0,8	2181,0	11,9	4138,1	22,7	1316,0	7,2	7548,3	41,3	107,0

Складено на основі даних статистичних щорічників України за 2002 – 2008 роки

Як випливає з таблиці 2, ступінь зношення основних засобів в Україні зростає з року в рік і в 2007 році він становив 52,6%. В окремих галузях, таких як наприклад діяльність транспорту та зв'язку, цей показник становить 66,9%, у промисловості – 59%, в освіті – 57,4%. Для порівняння частка амортизації в операційних витратах у цих галузях становить 6,3%, 3,4% та 13,4% відповідно. Зростання ступеня зношення основного капіталу в Україні свідчить або про те, що затвердженні норми амортизації є недостатніми, або ж про те, що кошти, які підприємства отримують як амортизаційні відрахування використовуються ними неефективно.

Таблиця 2

Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності (відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Усього	43,7	45,0	47,2	48,0	49,3	49,0	51,5	52,6
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	47,3	49,6	49,3	50,4	51,1	52,2	48,2	46,2
Промисловість	48,8	51,9	54,5	56,4	58,3	57,9	58,6	59,0
Будівництво	49,2	52,1	52,6	51,0	48,5	45,1	40,8	39,3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	38,8	37,5	35,3	35,8	33,7	31,9	29,8	22,0
Діяльність готелів та ресторанів	36,0	35,4	35,7	35,2	33,3	31,6	37,7	39,2
Діяльність транспорту та зв'язку	50,5	50,2	49,8	49,0	49,9	48,5	60,4	66,9
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам	30,1	32,8	35,4	36,3	36,8	38,3	40,9	41,2
Освіта	40,5	51,2	56,6	57,0	58,3	59,7	61,6	57,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	37,8	42,1	49,1	50,3	47,2	47,4	45,7	44,0
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	45,5	47,9	48,4	48,7	47,1	46,6	45,8	45,5

Складено на основі даних статистичних щорічників України за 2002 – 2008 роки

Ще одним елементом операційних витрат є витрати на оплату праці. Цей показник, так само як і розглянуті вище, зазнав значних змін в сторону зменшення у 2004 році. Але якщо дивитися на динаміку зміни цього показника з 2000 по 2008 рік, то його частка у загальній структурі операційних витрат постійно зростає. Так, у 2000 році частка оплати праці у структурі цих витрат становила 11%, а у 2003 році – 13,1%. У 2004 році цей показник знизився до 4,9% і зріс до 6,0% у 2008 році. Питання заробітної плати, а саме її розміру та частки у загальній структурі

витрат підприємств є, предметом гострих дискусій як серед економістів-теоретиків, так і політиків. На думку багатьох фахівців частка оплати праці є недостатньою і її потрібно збільшувати. Однією з передумов для цього є те, що, як видно з таблиці 3, в Україні продуктивність праці з року в рік зростає. Інакше кажучи, збільшення розміру заробітної плати, а отже, її частки у загальній структурі витрат, не спричинятиме інфляцію, а стимулюватиме сукупний попит, що в свою чергу має позитивно вплинути на економічне зростання в країні.

Таблиця 3

Продуктивність праці

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Валовий внутрішній продукт (тис. грн)	170070	204190	225810	267344	345113	441452	544153	720731	949864
Зайняті (тис.)	20175,0	19971,5	20091,2	20163,3	20295,7	20680,0	20730,4	20904,7	20972,3
Продуктивність праці	8429,74	10224,07	11239,25	13258,94	17004,24	21346,81	26249,03	34476,98	45291,36

Складено на основі даних статистичних щорічників України за 2002 – 2008 роки

Наступний елемент у структурі витрат – це відрахування на соціальні заходи. З 2000 по 2003 роки частка цього складника була доволі стабільною і становила близько 4% від загальних операційних витрат. Проте, у 2004 році вона знизилась до 1,7% і у 2008 році становила 2,5% від загальних витрат. Цей складник тісно пов'язаний з витратами на оплату праці, і відображає збори, які стягуються з підприємств у Фонд соціального страхування, Державний фонд сприяння зайнятості населення та Пенсійний фонд України. Норми цих зборів визначає держава, а їх розмір залежить від чисельності зайнятих працівників на підприємствах та розмірів їхніх фондів оплати праці.

Останнім елементом операційних витрат є інші операційні витрати. Як впливає з таблиці 1, до 2003 року частка цього елемента була досить значною і становила 18,8%. Проте, вже у 2004 році вона різко знизилась і становила 7,3%. У 2008 році частка цих витрат зросла до 9,3%. Цей елемент витрат складається в основному з 2 частин. По-перше, суми податків, зборів (обов'язкових платежів), крім податків на прибуток. За даними Податкової адміністрації України суб'єкти господарювання сплачують, а контролюючі органи, такі як податкові органи, митні органи, органи Пенсійного фонду України, органи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування адмініструють більше 80 податків, зборів, обов'язкових платежів до бюджетів та державних цільових фондів. Це, на нашу думку, є стримувальним чинником розвитку підприємництва в Україні. По-друге, витрат від курсових різниць, знецінення запасів, псування цінностей, списання та уцінки активів. Тут, очевидно, криються певні можливості для зловживань, зокрема, через приховування частини прибутку підприємства. Отже, і цю частку операційних витрат, на нашу думку, потрібно зменшувати. Це, зокрема, можна зробити за допомогою удосконалення відповідного законодавства та зменшення кількості податків і зборів.

Ще одним показником ефективності функціонування економіки, який дає вітчизняна статистика, є показник «Операційні витрати на одиницю реалізованої

продукції». Як видно з таблиці 1, цей показник з 2000 по 2003 роки суттєво зменшився – з 98,2 коп./грн до 91,8 коп./грн. У 2004 році цей показник зріс до 95,1 коп./грн. і до 2007 року тримався близько цього рівня, а у 2008 році знову зріс до 98,8 коп./грн.

Близьким до цього показника є показник рентабельності операційної діяльності підприємств за елементами економічної діяльності. Він визначається як відсоток результатів від операційної діяльності до витрат від операційної діяльності, але у вітчизняній статистиці його обчислюють без урахування даних банків та державних установ. Так, цей показник зріс з 2,7% у 2000 році до 6,8% у 2007 році. Проте, у 2008 році він різко знизився до 3,9%. Згідно з даними за 2008 рік найбільш рентабельними галузями були сільське господарство, мисливство, лісове господарство, діяльність транспорту та зв'язку та фінансова діяльність з показниками рентабельності 12,4, 6,9 та 5,5 відповідно.

Таблиця 4

Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності (відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього ¹	2,7	4,5	4,2	4,3	6,4	7,0	6,6	6,8	3,9	3,6
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-1,6	5,3	0,0	4,2	10,7	12,7	10,0	19,0	12,4	1,3
Промисловість	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8	5,0	2,0
Будівництво	1,3	3,5	1,2	2,2	2,1	2,2	3,1	2,6	-1,8	-0,3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,0	10,3	14,9	6,9	12,0	14,8	12,7	13,1	-1,3	6,7
Діяльність готелів та ресторанів	1,0	0,8	1,1	1,1	2,2	4,2	1,1	1,3	-6,2	0,9
Діяльність транспорту та зв'язку	2,4	8,3	9,2	11,0	10,3	11,7	9,9	9,8	6,9	11,5
Фінансова діяльність	8,2	16,3	17,1	13,1	28,1	17,5	7,5	6,8	5,5	-2,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1,4	-0,6	0,5	0,2	-0,2	0,3	2,9	3,7	4,3	8,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,5	-6,6	-0,2	-1,3	0,4	0,8	1,2	2,6	-6,6	17,4

Складено на основі даних статистичних щорічників України за 2002 – 2008 роки

Для порівняння структури операційних витрат в економіці України з витратами в інших країнах можна використати дані Федеральної служби державної статистики Російської федерації, які є близькими до даних Державного комітету статистики України. Так Росстат подає таблицю «Структура затрат на виробництво та продаж продукції (товарів, робіт, послуг) за видами економічної діяльності». Ця таблиця дещо відрізняється від таблиці «Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) та операційні витрати на одиницю реалізованої продукції за видами економічної діяльності», яку пропонує Державний комітет статистики України, а саме російська статистика не дає узагальнених даних про структуру витрат по всій економіці, а лише за її галузями. Одночасно немає даних у грошовому вираженні, а є лише у відсотковому. І сама

структура витрат, яку пропонує Росстат, дещо відрізняється від українського її варіанту. Так, у таблиці «Структура затрат на виробництво та продаж продукції (товарів, робіт, послуг) за видами економічної діяльності» відсутні стовпці «Вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки», «Відрахування на соціальні заходи», натомість є стовпець, якого немає в українському варіанті даної таблиці, а саме - «Єдиний соціальний податок».

Структура затрат на виробництво і продаж продукції (товарів, робіт, послуг) за видами економічної діяльності (у відсотках до підсумку)

	Всі затрати	в тому числі							
		матеріальні затрати	з них			затрати на оплату працю	єдиний соціальний податок	амортизація основних засобів	інші затрати
			сировина і матеріали	паливо	енергія				
сільське господарство, мисливство і лісове господарство	100	61,7	46,2	9,4	2,7	18,3	3,0	6,0	11,0
рибальство, рибне господарство	100	54,3	20,8	28,2	0,8	19,4	3,4	4,2	18,7
добування корисних копалин	100	32,0	10,7	2,6	3,8	10,3	1,8	7,8	48,1
обробна промисловість	100	72,0	59,0	2,4	3,1	11,3	2,5	2,8	11,4
виробництво і розподілення електроенергії, газу і води	100	62,5	9,2	22,0	10,2	14,7	3,1	5,9	13,8
будівництво	100	59,3	48,6	4,4	0,9	19,6	4,1	2,1	14,9
гуртова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів, мотоциклів, побутових виробів та предметів особистого користування	100	49,4	16,0	0,7	0,7	12,9	2,4	9,7	25,6
готелі та ресторани	100	38,0	31,9	0,5	2,0	26,1	5,2	2,9	27,8
транспорт і зв'язок	100	39,6	8,9	9,3	3,4	20,5	4,3	9,1	26,5
операції з нерухомим майном, оренда і надання послуг	100	31,9	17,9	1,9	2,5	31,4	6,0	4,3	26,4
державне управління і забезпечення воєнної безпеки; обов'язкове соціальне забезпечення	100	22,8	18,7	2,1	1,8	44,4	9,1	2,2	21,5
освіта	100	13,4	6,2	1,4	2,3	47,0	9,0	2,2	28,4
охорона здоров'я та надання соціальних послуг	100	33,7	22,7	2,2	3,4	35,0	7,5	4,4	19,4
надання інших комунальних, соціальних і персональних послуг	100	21,6	8,6	2,9	2,3	29,8	5,6	4,5	38,5

Джерело: *Российский статистический ежегодник. 2009: Стат.сб./Росстат.* – М., 2009. – 795 с.

Графа матеріальні затрати розбита на складники – «Сировина та матеріали», «Паливо», та «Енергія». В економіці Російської Федерації найвищі частки матеріальних витрат є в таких галузях, як обробна промисловість, виробництво та розподілення електроенергії газу та води, а також у сільському господарстві, мисливстві, та лісовому господарстві, з частками 72,0%, 62,5%, 61,7% відповідно. Найнижчою ця частка є в освіті – 13,4%. Також значним елементом у структурі

затрат є затрати на оплату праці. Найвищою ця частка затрат була у таких галузях, як освіта, державне управління і забезпечення воєнної безпеки, обов'язкове соціальне забезпечення, охорона здоров'я та надання соціальних послуг, з частками 47,0%, 44,4% та 35% відповідно. Найнижчою ця частка є у видобувній галузі – 10,3%

Елемент затрат «Єдиний соціальний податок» коливається від 1,8% у галузі видобутку корисних копалин, до 9,1% та 9,0% у галузях державне управління і забезпечення воєнної безпеки, обов'язкове соціальне забезпечення та освіта відповідно.

Частка статті «амортизація основних засобів» у загальній структурі витрат коливається від 2,2% у таких галузях як державне управління і забезпечення воєнної безпеки, обов'язкове соціальне забезпечення та освіта, до 9,7% у галузі гуртова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів, мотоциклів, побутових виробів і предметів особистого використання.

У загальній структурі затрат виробництва цікавим є елемент «Інші витрати», який у більшості галузей становить більше 20%. Так найвищою ця частка є у таких галузях як добування корисних копалин, надання інших комунальних, соціальних і персональних послуг та в освіті з частками 48,1%, 38,5% та 28,4% відповідно. Найнижчою ця частка є у таких галузях як сільське господарство, мисливство, лісове господарство, переробні виробництва, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води з частками 11,0%, 11,4% та 13,8% відповідно.

У Європейському союзі методологічний підхід до збору інформації про операційні витрати і їхню структуру відрізняється від українського. На сайті Євростату є дані щодо Type of costs (видів витрат), які поділяють на Capital expenditure, Current expenditure – total, Labour costs, Other current expenditure, Total research and development expenditure [13]. Звійсна річ, що такий поділ витрат унеможливує їх порівняння з даними про операційні витрати економіки, України, але створює передумови для обміну досвідом про зведення та аналіз даних та удосконалення статистичної методології збору та виокремлення інформації.

Таблиця 6

Частки валового випуску по галузях [у відсотках]

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Валовий випуск	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Додана вартість	55.0	54.8	54.0	55.0	55.7	55.5	54.8	53.8	53.5	53.5
Затрати на заробітну плату	31.6	31.7	31.8	32.3	32.4	32.0	31.3	30.5	30.2	30.3
Податки на виробництво та імпорт (без субсидій)	3.8	3.7	3.7	3.7	3.9	3.8	3.8	3.8	3.8	3.7
Валовий операційний дохід	19.6	19.4	18.5	19.1	19.4	19.6	19.7	19.5	19.5	19.5
Проміжні затрати	45.0	45.2	46.0	45.0	44.3	44.5	45.2	46.2	46.5	46.5
Затрати енергії	1.7	1.7	2.0	2.0	1.9	1.9	2.1	2.5	2.5	2.5
Матеріальні затрати	19.8	19.4	19.2	18.2	17.5	17.6	17.9	18.3	18.2	17.8
Затрати на придбані послуги	23,5	24.1	24.8	24.8	24.9	25.0	25.2	25.4	25.8	26.2

Джерело: www.bea.gov

Сполучені Штати Америки пропонують ще інший метод збору та аналізу даних про витрати виробництва. Так Американське бюро економічного аналізу розділяє такі елементи: витрати праці, витрати капіталу, матеріальні витрати, витрати на енергію та витрати пов'язані з купівлею послуг. При чому ці елементи формують дві великі групи, перші два з яких відносять до витрат, які створюють додану вартість, а решту три елементи називають проміжними витратами, і їхня сума, по-суті, є проміжним споживанням. Аналізуючи ці елементи витрат з 1998 по 2007 роки, видно, що частка матеріальних витрат у проміжному споживанні з року в рік зменшувалась з 19,8% у 1998 році до 17,8% у 2007 році. Натомість частка витрат пов'язана з купівлею послуг щорічно зростала з 23,5% у 1998 році до 26,2% у 2007 році. Частка витрат на енергоносії в цей період коливалась з 1,7% у 1998 році до 2,5% у 2007 році, і ці коливання швидше за все були спричинені змінами кон'юктури на ринку енергоносіїв.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що макроекономічна структура витрат виробництва вітчизняної економіки потребує подальшого удосконалення та наближення її до стандартів, які задаються відповідною структурою витрат у розвинених країнах. Відновлення в Україні економічного зростання, яке тривало з 2000 до середини 2008 років і було перерване глобальною фінансово-економічною кризою, як ми сподіваємося, буде супроводжуватись посиленням зусиль як підприємців, так і української влади у напрямі оптимізації витрат виробництва окремих підприємств та усєї вітчизняної господарки.

-
1. Воронін О. О. Визначення виду функціональної залежності між ефективністю виробництва і його чинниками // Економічна теорія, №3, 2007 р., с. 21 – 34.
 2. Онищук Я. В. Проблеми фінансування і шляхи зниження собівартості будівництва й утримання автошляхів // Фінанси України, №1, 2007 р., с. 84 – 92.
 3. Ревенко А. П. Оплата праці у структурі виробництва // Економічна теорія, №2, 2007 р., с. 70 – 80.
 4. Российский статистический ежегодник. 2009: Стат.сб./Росстат. – М., 2009. – 795 с.
 5. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2003. – 662 с.
 6. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2004. – 631 с.
 7. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2005. – 588 с.
 8. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2006. – 576 с.
 9. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2007. – 551 с.
 10. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2008. – 571 с.
 11. Статистичний щорічник України за 2008 рік. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2009 – 566 с.
 12. www.bea.gov
 13. www.epp.eurostat.ec.europa.eu

**THE DYNAMIC OF COST OF PRODUCTION IN GROWS RECOVERY
CONDITION IN UKRAINE****T. Ostroverkh***Ivan Franko National University of L'viv, prospect Svobody 18, UA – 79008, Ukraine*

The cost of production structure and it's change over the last years are considered. *Comparative analysis of gathering and aggregating cost of production data in some foreign countries is made.*

Key words: operating costs, operating costs structure, operating costs per one hryvna of output, profitability of operating activity.

**ДИНАМИКА ИЗДЕРЖЕК ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ
ВОЗОБНОВЛЕНИЯ РОСТА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ****Т. Островерх***Львовский национальный университет имени Ивана Франко
г. Львов, просп. Свободы, 18*

В статье рассмотрена структура издержек производства и ее изменения в последние годы, осуществлен сравнительный анализ сбора и сведения статистических данных о издержках в некоторых странах мира.

Ключевые слова: операционные издержки, структура операционных издержек, операционные издержки на единицу реализованной продукции, рентабельность операционной деятельности.